

ПРИНЦИП ГУМАНІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Что такое творчество? Взаимодействие творческой деятельности и педагогический процесс. Автор представленной статьи пытается найти ответы на эти вопросы, и, в связи с этим, особое внимание уделяет принципу гуманизации в системе педагогических принципов организации учебно-творческой деятельности учащихся.

What is creativity? The integration of creative work and pedagogical process. The auther of the present article tries to find answers to these questions and in this connection pays special attention to the principle of humanization in the system of pedagogical principles of organizing pupils' studies and creative activities.

Реформування освіти і виховання в Україні зумовлено тими змінами, що відбуваються у світі і в нашому суспільстві на шляху гуманізації і демократизації всіх сфер суспільного життя, становлення державної незалежності. Пріоритети такого реформування на засадах гуманізму знаходяться у гуманітарній сфері, зокрема у сфері психолого-педагогічних наук.

Педагогічна наука, яка протягом довгого часу була відірвана від світових ідей, досягнень, поступово перетворюється на проєктивну науку, де застосовується комплекс технологій - технологія навчання, технологія проєктування засобів управління діяльністю учнів і педагогічна технологія. Технологія навчання передбачає розподіл цього процесу на етапи і забезпечення кожного етапа необхідними дидактичними засобами. Технологія проєктування має за мету розробку таких засобів, які б дозволяли перейти від прямого управління діяльністю учнів до співуправління і самоуправління. Педагогічна технологія включає сукупність

технологій вибору всіх компонентів педагогічної системи: цілей, принципів, змісту, методів і організаційних форм навчання. Результатом використання педагогічної технології виступає педагогічна система, у якій всі компоненти обґрунтовані згідно до колективів учнів і педагогів, часового та просторового факторів, інших умов.

Педагогічний процес включає до свого складу діяльності учнів і педагогів, у тому числі, навчально-творчу діяльність учнів і творчу педагогічну діяльність педагога. Навчально-творча діяльність учнів являє собою процес, яким можна управляти і який підкоряється кібернетичним законам необхідної різноманітності, зворотного зв'язку, еволюції та ін. Філософ С.І.Семенов вважає, що управління процесом творчості включає три основних напрямки:

- формування передумов - виховання потреб у творчій діяльності;
- непряме управління - створення умов для подібної діяльності (матеріальних, інформаційних, організаційних та ін.);
- пряме управління - розробка і використання ефективних методів творчої діяльності [1].

В основі розробленої С.І.Семеновим загальної теорії творчості лежить гуманістичний принцип, суть якого зводиться до цілеспрямованого формування творчого потенціалу народу, до перетворення творчості у соціокультурний процес. Обґрунтування творчості як феномена культури націлює на пошук шляхів гармонізації відношень у суспільстві, коли людина пізнає і засвоює істинно людяне (правдиве, моральне, корисне, справедливе); пізнає себе як людину, як особистість; виявляє свою індивідуальність; усвідомлює, що її інтереси співпадають із загальнолюдськими; розуміє необхідність вилучати джерела, які можуть провокувати її на асоціальні прояви (несправедливість, неповагу до інших людей, нечесність). Навчально-творчий процес, як правило, спрямований на спілкування між учнями, у процесі якого вони можуть виявити саме педагогічні аспекти гуманності: чуйність, великодушність, уважне ставлення до товариша, потребу робити добро, допомагати, співчувати. Таким чином, відкривається іще одна можливість розглядати проблеми навчально-творчої діяльності як феномена людської цілісності, способа самореалізації і саморозвитку, який розкриває дійсну глибину гуманістичного змісту творчості, вказує на те, що виховання творчих рис неможливо відокремлювати від задач формування всебічно розвиненої особистості.

Педагогічна технологія організації навчально-творчої діяльності розроблена педагогами-дослідниками В.І.Андреєвим, В.С.Безруковою, Т.О.Дмитренко, І.Я. Лернером, Л.В.Ричковою, В.І. Смагіним, Г.В. Троцко, І.В. Трубавіною та ін. В.І. Андреєв обґрунтував компоненти педагогічної системи: цілі, педагогічні принципи, зміст творчої діяльності, методи і форми. Цілі включають формування творчих здібностей: інтелектуальних, комунікативних, практичних, оцінкових та ін. До складу педагогічних принципів він вніс принцип управління, розробив правила реалізації цього принципу.

Система педагогічних принципів організації навчально-творчої діяльності обґрунтована В.І.Андреєвим, В.С.Безруковою, Т.О.Дмитренко. Система принципів складається із трьох підсистем. Перша підсистема принципів спрямована на учня: природовідповідність, гуманізація, єдність різних видів діяльності. Якщо розглянути учня із трьох сторін: особистість (перша сторона), діяльність (друга), спілкування (третья), то принцип природовідповідності спрямований на особистість; принцип гуманізації – на спілкування; принцип єдності різних видів діяльності – на організацію діяльності учня. Друга група принципів спрямована на педагогічний процес: науковість, демократичність, системно-комплексність. Принцип науковості відображає зміст діяльності, принцип демократичності – її організацію, а системно-комплексності – спосіб поєднання усіх компонентів процесу у єдине ціле. Третя група принципів відображає зв'язок педагогічного процесу і середовища. У процесі навчально-творчої діяльності учня здійснюється його навчання, виховання, розвиток і соціалізація як адаптація до оточуючого світу, який є джерелом тих проблем, об'єктів, які розглядаються у процесі діяльності. До третьої групи входять принципи: культуровідповідності, зв'язку діяльності із життєвою практикою, поєднання виховних впливів різних організацій (школи, позашкільних закладів, виробництва, закладів культури).

Зміст навчально-творчої діяльності обґрунтований І.Я.Лернером. У його трудах ми знаходимо кілька визначень творчості.

1. Творчість – це форма діяльності учня, спрямована на одержання об'єктивно чи суб'єктивно якісно нових цінностей, важливих для формування особистості. У цьому визначенні мова йде лише про результати діяльності (об'єктивно чи суб'єктивно якісно нові цінності).

2. Творчість - це процес створення людиною об'єктивно чи суб'єктивно якісно нового за допомогою специфічних процедур, що не передаються системою операцій. У першому визначенні І.Я. Лернер називає творчість формою діяльності, а у другому - процесом, що відбувається за допомогою специфічних процедур. До складу моделі змісту освіти І.Я.Лернер включив способи засвоєння досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу. Можливо стверджувати, що модель І.Я.Лернера виконує дуже важливу функцію, що стосується конкретного індивіда - бути засобом його соціалізації: засвоєння соціального досвіду, культури і традицій народу, цінностей та ідеалів суспільства. Ми вбачаємо в цьому гуманістичне спрямування моделі змісту освіти І.Я.Лернера. Іще одна особливість моделі в тому, що вона спирається на функціонально повну сукупність діяльностей: розпізнавання, оцінка, перетворення. Стосовно складних об'єктів, що розглядаються у навчально-творчій діяльності, розпізнавання дозволяє виявити сторони (компоненти) об'єкта; діяльність оцінки - розробити його модель, а діяльність перетворення - обґрунтувати характеристики об'єкта як цілісного утворення (здійснити синтез через аналіз). І.Я.Лернер стверджує, що процесом засвоєння досвіду творчої діяльності можливо управляти; цей процес є результатом цілеспрямованого навчання із використанням дидактичних ситуацій [2].

Для реалізації творчої діяльності учнів широко використовується ситуаційний підхід. Л.В. Ричковою розроблені основи ситуаційної технології, що застосовується на уроках математики, інших шкільних предметів і в позаурочний час (наприклад, під час спілкування учня, учителя і батьків). Ситуація спільної продуктивної діяльності учителя і учнів включає творчу задачу, рішення якої спрямовано на одержання нового знання або на засвоєння способу діяльності, або на визначення нових засобів одержання знань [3]. Змістом задачі виступає проблема, яка виникла тому, що існує протиріччя між відомим і невідомим. Для рішення задачі необхідно включення проміжних операцій (суджень) між вихідними даними, питанням і відповіддю. Обґрунтовуючи власні судження, учні формують досвід творчої діяльності. Д.Б.Ельконін писав, що зміст освіти разом із способами дій забезпечують вплив на процес інтелектуального розвитку учнів.

Аналізуючи психологічний механізм творчості, психолог Я.О. Пономарьов дійшов висновку, що в навчальному процесі, в основному, формуються спеціальні уміння і значно

менше - уміння, пов'язані з інтелектуально-мотиваційним розвитком. Недостатній розвиток цих умінь, на думку автора, веде до неможливості правильно вибирати сукупність знань при вирішенні проблемної ситуації, а також сформулювати мотиви, інтереси, переконання. Виховання такого уміння не розглядалось як задача психолого-педагогічного дослідження. Автор пропонує використовувати рефлексивні завдання, що забезпечують учневі необхідність здійснювати аналіз результатів своєї діяльності [4]. Філософ В.Ф.Берков стверджує, що структура рефлексії у процесі творчої діяльності визначається наявністю двох рівнів знання. Перший рівень - це результат відображення об'єкта; другий - спосіб одержання, оцінювання, використання цього результату (передумовне знання) [5]. Складна система передумовних знань формується під впливом потреб, інтересів, цілей, ідеалів, норм діяльності. На індивідуальному рівні ми маємо справу із великою кількістю варіантів цих знань, і кожен із них характеризується своєю неповторністю, подібно тому як неповторна сама особистість.

Л і т е р а т у р а

1. Семенов С.И. Принципы построения общей теории творчества //Сборник научных работ / IV семинар по проблемам методологии и теории творчества.- Симферополь, 1984.
2. Теоретические основы процесса обучения в советской школе / Под ред. В.В.Краевского, И.Я.Лернера.-М.: Педагогика, 1989.
3. Ричкова Л.В. Ситуації спільної продуктивної діяльності в навчальному процесі //Майстерня гуманності: Інформаційний вісник №3. – Харків: КРВ01МЦ, 1995.
4. Пономарев Я.А. Психологические механизмы творчества / /Сборник научных работ / IV семинар по проблемам методологии и теории творчества. - Симферополь, 1984.
5. Берков В.Ф. Рефлексия и творчество //Сборник научных работ / IV семинар по проблемам методологии и теории творчества. – Симферополь, 1984.